

Vindkraftsjuridik-ett nyttarbetsområde för advokater

Utbyggnaden av vindkraft innebär stora risker för att miljöskador uppstår. Men bestämmelserna om skadestånd för miljöskador i miljöbalken 32 kap. borde inte finnas där utan i stället i skadeståndslagen, och den opartiska domstol som kan erbjuda en rättvis rättegång i miljöskademål är en allmän domstol – inte mark- och miljödomstolen, som tidigare har lämnat tillstånd till den skadebringande anläggningen. Det anser advokat **Hans Kindstrand**.

Advokat **Hans Kindstrand** har de senaste 40 åren arbetat med fastighetsrelaterad juridik, under senare tid med fokus på vindkraftens juridiska komplikationer.

1 Renewable Energy Foundation, REF, rapport av professor Gordon Hughes, Edinburgh, där han studerat 6 400 danska vindkraftverk, gällande tiden från driftsättning till första driftstopp för olika klasser av vindkraftverk, med slutsatsen att om inte marknadspriserna på el blir betydligt högre än idag, blir det olönsamt att underhålla turbinerna efter 12 å 15 år

2 MÖD 2005:66, 1/11 2005, mål nr M 2966-04

3 Tillståndsprövningen i nuvarande form strider enligt min uppfattning mot den grundläggande rättsprincipen att förmögenhetsomfördelning mellan enskilda inte får ske genom myndighetsbeslut.

4 Vägledning om buller från vindkraftverk 1/12 2020

5 FOHMF 2014:13 Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller inomhus

ADVOKATEN NR 4 • 2021 49

NÅGOT OM BAKGRUNDEN

Majoriteten av Sveriges befolkning är positiv till vindkraft – fram till den dag när vindindustrin knacker på och vill bli närmaste granne. Då bildas på några veckor en opposition som på olika sätt organiserar sig för att stoppa vindkraftsplanerna.

Man frågar sig varför. En elproducent som vill hjälpa till att minska koldioxidutsläpp, en energikälla som dessutom är ”hållbar”.¹ Varför detta motstånd?

Upptakten till en vindkraftsetablering är att ett projekteringsbolag bjuder in till samråd med ”sakägare” – det vill säga de närmast berörda grannarna. Därefter börjar ett förfarande som syftar till att omdana bygden där oppositionen bor. Det förfarandet kan ta många år.

Vindindustrin har gått från att vara enstaka vindkraftverk med en totalhöjd om kanske 70 m till att bli industrizoner med 100 verk, med en totalhöjd om 300 m, industrizoner som tar i anspråk många kvadratkilometer landareal och som helt kommer att dominera sitt område.

Vindindustrin har inte bara förmågan att producera billig el när det blåser, den föranleder också stora ingrepp i tidigare orörd natur, buller, ljusfenomen och en del andra negativa egenskaper som närboende inte uppskattar. Utsikt över en sjö har inte samma attraktionsvärde som utsikt över ett vindkraftsfundament, en stålpelare tio gånger högre än omgivande granskog, toppad med rotorblad och blinkande lampor. Fastighetspriserna i vindindustrins närområde faller. Buller och infraljud stör nattsömn och skapar psykisk ohälsa.

Den omgivande natur som tidigare var allemansrättsligt tillgänglig och en av anledningarna till val av boplatser omvandlas till stängslade industrizoner.

Majoriteten av Sveriges befolkning bor sedan länge i städer. Vindindustrins negativa sidor har inte drabbat stadsbor – förrän nu. De massiva utbyggnaden av vindkraft som nu sker tar i anspråk också stads- och tätortsnära landsbygd.

Områden där fastighetspriserna är höga och där människor som arbetar i staden av olika skäl funnit platsen för ett ”livsstilsboende”.

MILJÖBALKEN

När miljöbalken kom för drygt 20 år sedan var det till stor del ett redigeringsarbete.

Ett knappt tjugotal lagar sammanfördes och samordnades i en balk – miljöbalken (MB). Men det gjordes en stor innovation – portalparagrafen i 1 kap. 1 §.

Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Denna ambitiösa inledning följs av en minneslista under fem punkter som inleds med att miljöbalken skall tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan.

Det här var en ambition som ganska snabbt kom att erodera. När det gäller vindindustrins företrädare kom ett tidigt besked från Mark- och miljööverdomstolen.

Miljööverdomstolen finner sammantaget att det allmänna intresset att bygga ut vindkraften för att främja en hållbar utveckling (se 1 kap. 1 § miljöbalken) talar för att bifall till bolagets ansökan vid prövning enligt 3 kap. 6 § miljöbalken.

De motstående intressena [min kursivering] är inte av sådan styrka att de utgör hinder för en vindkraftsetablering på platsen.²

”De motstående intressena” kan sammanfattningsvis sägas vara det övriga innehållet i MB 1:1.

TILLSTÅNDSPRÖVNING

Storskalig vindkraft är definitionsmässigt miljöfarlig verksamhet. För att få etablera en storskalig vindindustri krävs tillstånd, vilket lämnas av en miljöprövningsdelegation (MPD), vars beslut kan överklagas till Mark- och miljödomstolen och efter prövningstillstånd till Mark och miljööverdomstolen (MÖD).

Tillståndsprövningen sker enligt bestämmelser i MB. Prövningen är starkt schabloniserad. Enskildas rättigheter utgår från schabloner. Det finns praxis om vilket avstånd från ett vindkraftverk som förutsätts för att någon skall vara sakägare, vilka bullernivåer utomhus⁴ som anses vara tolerabla och vilka bullernivåer inomhus⁵ som man som närboende måste acceptera. En viktig regel är att buller utomhus inte kan mätas –

bara beräknas, vilket sker utifrån beräkningsmodeller som Naturvårdsverket utarbetat. I det verkliga livet stämmer inte alltid dessa modellberäkningar när man mäter faktiskt buller, och särskilt problematiskt blir det när dessa värden översätts till beräknat buller inomhus när vindkraftverken står på plats och har tagits i drift. Det är först då som faktiskt buller inomhus konkretiseras och blir mätbart.

Att åtgärda lågfrekvent buller vid bostaden kan vara mycket komplicerat och kostsamt. Med nödvändighet måste skiljande konstruktioners vikt ökas för att ge bättre isolering vid de lägsta frekvenserna, och det är inte alltid möjligt att åstadkomma på befintliga byggnader. Oturliga kopplingar mellan vibrationsresonanser och rumsresonanser kan dessutom förta effekten helt eller delvis för vissa frekvenser.⁶

I olika utredningar har konstaterats att mellan 10 och 20 procent av dem som utsätts för vindkraftsbuller är störda eller mycket störda.⁷

Att lågfrekvent buller (20–200 Hz, hörbart) påverkar människors hälsa är väl känt.⁸ Att infraljud (0–20 Hz, inte hörbart) har effekt är känt men är i Sverige inte närmare studerat.

Infraljud mäts över huvud taget inte i den beräkningsmodell som Naturvårdsverket utarbetat.

De metoder som i tillståndsårendet används för beräkning av buller kan ifrågasättas.¹⁰

Hur verkligt

MAJORITETEN AV SVERIGES BEFOLKNING BOR SEDAN LÄNGE I STÄDER.

VINDINDUSTRINS NEGATIVA SIDOR HAR INTE DRABBAT STADSBOR – FÖRRÄN NU.

6 Hälsopåverkan av lågfrekvent buller inomhus, Rapport nr 3:2017 från Arbets- och miljömedicin vid Göteborgs universitet

7 Kunskapsmanstämning om infra- och lågfrekvent ljud från vindkraftsanläggningar: Exponering och hälsoeffekter, Slutrapport till Naturvårdsverket, reviderad slutversion 28/11 2011

8 Hälsopåverkan av lågfrekvent buller inomhus, Rapport nr 3:2017 från Arbets- och miljömedicin vid Göteborgs universitet, och Kunskapsmanstämning om

buller skall mätas när vindindustrin väl är på plats är ännu inte närmare klarlagt.

TILLSYN

Under den tid som vindkraftsutbyggnaden pågått i Sverige har fokus legat på tillståndsprövning och tillsyn. När det gäller myndigheters tillsyn kan man konstatera att den inte alltid är effektiv. I ett ärende där närboende klagade på buller från näraliggande vindkraftverk tog det närmare tio år innan mark- och miljödomstolen avskrev ärendet med hänvisning till att tillsynen övergått från länsstyrelsen till kommunen. Någon åtgärd i syfte att åstadkomma en förbättrad situation för klagandena gjordes inte.

De försiktighetsmått som föreskrivs av en tillsynsmyndighet är inte straffsanktionerade, till skillnad mot villkor i ett tillstånd enligt miljöbalken, men kan å andra sidan ändras i princip när som helst och har inte sådant rättsskydd som villkor i ett tillstånd har. Samtidigt kan tillsynsmyndigheten vid dessa förhållanden mer lättvindigt kräva utredningar beträffande bland annat buller för att eventuellt ändra de försiktighetsmått som gäller. Det vill säga utreda sådana grundläggande frågor som normalt görs klart i samband med en tillståndsprövning [...]

Med tanke på att länsstyrelsen numera inte längre är tillsynsmyndighet, har det överklagade föreläggandet förfallit och målet ska avskrivas utan vidare åtgärd.¹¹

MB 32 KAP.¹²

Juridiken är den enskildes värm mot rättsövergrepp. När det gäller skador som vindindustrin orsakar ”i sin omgivning” finns bestämmelser i MB 32 kap., bestämmelser som i vart fall enligt sin ordalydelse bör vara användbara.

Verksamhetsutövaren har ett strikt ansvar för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada ”av någon betydelse”. En fastighet som helt eller delvis blivit onyttig för ägaren är verksamhetsutövaren skyldig att lösa om ägaren begär det.

Den ansvarsbegränsning för verksamhetsutövaren som kan föranledas av ortsvanlighet och/eller allmänvanlighet torde inte ha någon aktualitet vid nyetablering av en vindindustri.

Någon praxis när det gäller skada som orsakas av vindkraft finns inte.

Det kan finnas flera skäl till det. Det kan bli dyrt att processa eftersom eftersom vanliga rättegångskostnadsregler gäller. Motparten kan förväntas ha betydande resurser både ekonomiskt och administrativt som man som enskild kan ha svårt att matcha, något som tydligt demonstrerats i tillståndsärendet. Åtgärder för att åstadkomma en effektiv myndighetstillsyn kan ha misslyckats. Den domstol som skall döma är samma domstol som tidigare lämnat tillstånd till vindkraftsetableringen och som då inte funnit några motstående intressen av sådan styrka att de utgjorde hinder för en vindkraftsetablering på platsen. Man orkar bara inte fortsätta när tillståndet efter flera års motstånd resulterat i precis det man inte ville, där försök att åstadkomma tillsyn och åtgärder för att lindra bullerstörningar inte givit något resultat.

Utmattning inför en rättegång med ovisst utgång och en ny period av ovisshet är högst begriplig.

Men – varje vandring börjar med ett första steg. All utrustning som behövs finns i MB 32 kap. även om den är felpackad och rätteligen borde finnas som ett särskilt kapitel i skadeståndslagen.¹³ Svensk rättsordning vill inte kännas vid ideell skada som inte är knuten till personskada.

Det innebär att den som vill ha ersättning för ren förmögenhetsskada måste hitta en objektiv måttstock.

Om omgivningen förfulas kan det leda till att värdet på en fastighet sjunker. Den som kan påvisa fastighetens värde före och fastighetens värde efter har med andra ord en ”objektiv måttstock” att luta sig mot.

PERSONSKADA

Som personskada räknas inte bara fysiska skador utan även psykiska sjukdomstillstånd.¹⁴ Det är väl känt att vindkraftsbuller kan orsaka sömnproblem, depression och andra psykiska störningar hos dem som blir utsatta. Personskada är inte bara ersättningsgill i den omfattning som anges i 5 kap. skadeståndslagen. Om en fastighetsägare drabbas av psykisk ohälsa och hans bostadsbyggnad inte uppfyller gällande krav för buller inomhus på grund av ett näraliggande vindkraftverk kan ”fastigheten bli onyttig för ägaren”. I så fall uppkommer enligt MB 32 kap. 11 § en skyldighet för verksamhetsutövaren att lösa fastigheten. ”Rättspraxis är dock mager”, men ”[m]an skall tydligen fästa avgörande vikt vid ägarens skydd.”¹⁵ (Se vidare nedan om inlösen).

Här finns en tydlig parallell med radon. Radongas är luktfri. Den finns naturligt i berggrunden och är naturligt förekommande i de flesta boendemiljöer. Förekomsten kan inte uppfattas av människan. Numera är det allmänt accepterat att radonhalter över vissa referensnivåer utgör en hälsorisk. Så har det inte alltid varit.

Från att ha diskuterats i fackpress från mitten av 1950-talet, och då främst som ett arbetsmiljöproblem för gruvarbetare, kom Socialstyrelsens kungörelse med råd och anvisningar om åtgärder mot radon

¹¹ Mark- och miljödomstolen i Växjö, slutligt beslut den 16 december 2020 i mål nr M 142-19

¹² SOU 2021:21 En klimatanpassad miljöbalk för framtiden och samtidigt innehåller inte några förslag till ändringar i MB 32 kap.

¹³ Se ”Mark- och miljödomstolarna i stöpsleven”, Advokaten 2/2021.

¹⁴ Juno kommentar: Begreppet personskada omfattar kroppsliga och psykiska sjukdomstillstånd orsakade av en skadehändelse. Även psykisk chock eller depression utan annat kroppsligt men kan bedömas som personskada, se NJA 1971 s. 78; NJA 1993 s. 41 I och II; NJA 1996 s. 377; NJA 1999 s. 632; NJA 2000 s. 521; prop. 1972:5 s. 576; SOU 1973:51 s. 36 f., 71; SOU 1995:33 s. 61; prop. 2000/01:68 s. 17 f.

I ETT ÄRENDE DÄR NÄRBOENDE KLAGADE PÅ BULLER FRÅN NÄRALIGGANDE VINDKRAFTVERK TOG DET NÄRMARE TIO ÅR INNAN MARK OCH MILJÖDOMSTOLEN AVSKREV ÄRENDET MED HÄNVISNING TILL ATT TILLSYNNEN ÖVERGÅTT FRÅN LÄNSSTYRELSEN TILL KOMMUNEN.

ADVOKATEN NR 4 • 2021 51

don i bostäder, SOSFS (M) 1980:71.

I kungörelsen anges att radondotterhalten 400 Bq/m³, beräknat som årsmedelvärde, utgjorde ”sanitär olägenhet” i hälsovårdsstadgans mening.

Därefter har mätmetoder ändrats, och förfinats. Referensnivån har sänkts:

1/1 1981	– 31/5 1990	400 Bq/m ³ radondotterhalt EER
1/6 1990	– 31/12 1993	200 Bq/m ³ radondotterhalt EER
1/1 1994	– 8/7 2004	400 Bq/m ³ radonhalt
9/7 2004	– 200 Bq/m ³ radonhalt	

Från att över huvud taget inte ha beaktats, har förekomst av höga halter av radon blivit allmänt accepterad som en anledning till ohälsa. Detta är ett tydligt exempel på hur en företeelse – radonförekomst i en byggnad – från att ha varit en icke-fråga blivit en ekonomisk fråga med stor tyngd, med anledning av att mättekniken förfinats, vetenskapens ståndpunkt skärpts och samhällets värderingar förändrats.

När det gäller buller har HD i olika sammanhang uttryckt ståndpunkten att

[n]juvarande gränsvärden för buller är inte vetenskapligt fastställda utan uttryck för samhällets värderingar.¹⁶

Den för vindindustrin mycket förmånliga modell för beräkning av buller utomhus, som utarbetats av Naturvårdsverket, kan mycket väl komma att ändras i skärpande riktning.

¹⁷

REN FÖRMÖGENHETSSKADA¹⁸

Ren förmögenhetsskada är ersättningsgill om den är "av någon betydelse". Kvalifikationsgränsen är med andra ord relativt låg. Vad som menas med "av någon betydelse" är oklart. Under de senaste 10 åren har emellertid priset på enfamiljshus ökat och hamnat på nivåer där kvalifikationsgränsen knappast kommer att få betydelse. I tätortsnära landsbygd ligger fastighetspriserna på småhus från några miljoner och uppåt. Om en fastighet sjunker i värde med så lite som 10 procent på grund av att omgivningen förfullats, handlar det redan då om hundratusentals kronor i värdeförlust.

Fastighetsvärdering är i dag en accepterad vetenskaplig disciplin.

Det går att med rimlig exakthet fastställa ett värde vid en värdetidpunkt som ligger före det att vindkraftsprojektet offentliggjordes, och det finns möjlighet att fastställa värdet efter det att vindkraften tagits i drift. Om fastighetsvärdet då har sjunkit, kan man då anta att värdeförändringen beror på vindkraften?

Här finns en regel om bevislättning i MB 32 kap. 3 § sista stycket:

En skada skall anses ha orsakats genom en störning som avses i första stycket, om det med hänsyn till störningens och skadeverkningarnas art, andra möjliga skadeorsaker samt omständigheterna i övrigt föreligger övervägande sannolikhet för ett sådant orsakssamband.

Vad som menas med "övervägande sannolikhet" finns olika uppfattningar om i den juridiska litteraturen.

Den enligt min bedömning rimligaste tolkningen synes vara att ett skadeståndsråkande skall ogillas i de fall då bevismässigt "likaläge" råder beträffande orsakssambandet.¹⁹ I ett hypotetiskt fall där käranden styrkt att hans fastighet sjunkit i värde efter det att vindkraften togs i drift, kan det även vara så, att svaranden har bevisbördan för sina invändningar, till exempel att värdeminskningen beror på ett prisfall på marknaden, eller att fastighetens tekniskt försämrats.

I praktisk process torde domstolen tillämpa en "fri bevisprövning".

Tidigare gällde, att från den ersättning som en skadelidande var berättigad till, skulle göras ett "toleransavdrag" om mellan 5 och 10 procent av fastighetsvärdet. Toleransavdraget avskaffades i samband med 2010 års ändring av expropriationslagen när också dåvarande Miljöbalken 31 kap. 6 § upphävdes. Det innebär att ersättning skall utgå från första kronan utan toleransavdrag i det fall kvalifikationsgränsen "av någon betydelse" uppfyllts. Kvalifikationsgränsen har såvitt jag kan bedöma inte någon koppling till det tidigare toleransavdraget.²⁰

INLÖSEN

I MB 32 kap. 11 § 1 st. föreskrivs:

Medför en verksamhet som avses i detta kapitel att en fastighet helt eller delvis blir onyttig för ägaren eller att det uppstår synnerligt men vid användningen, ska fastigheten eller fastighetsdelen på ägarens begäran lösas in av den som bedriver verksamheten.

Vid inlösen tillämpas expropriationslagen.

Det innebär efter 2010 års reform, att ersättning skall utgå med 125 procent av fastighetens värde

¹⁵ Bengtsson, Miljöbalken. En kommentar, 32:74

¹⁶ Se t.ex. NJA 1999 s. 385.

¹⁷ Se not 10 ovan.

¹⁸ Se Bengtsson, Miljöbalken. En kommentar, 32:16.

¹⁹ Se t.ex. Per Henrik Lindblom, Miljöprocess I, s. 352 ff.

²⁰ Se t.ex. SOU 2008:99 s. 371.

Det mänskliga örat kan i bästa fall uppfatta ljud med en frekvens mellan 20 Hz och 20 000 Hz. Med högre ålder avtar förmågan att uppfatta framförallt de högre frekvenserna. Ljudnivåer (ljudtryck) beskrivs oftast i en logaritmisk skala relativt en vald referensnivå och anges i decibel (dB). Vid mätningar av ljudnivåer pratar man ofta om dB(A), dB(C), dB(Z) etc., vilket innebär att ljudet är filtrerat. Filter A efterliknar det mänskliga örats ökanslighet för låga ljudnivåer vilket innebär att lågfrekvent buller "filtreras bort". Mätning utan filter redovisas som dB L med något tillägg.

Infraljud (under 20 Hz) är inte hörbart, men kan uppfattas av en människa och väsentligt påverka hennes hälsa och välbefinnande. dB(A) filtrerar dessa ljud med mer än 50 dB.

Lågfrekvent ljud (20–300 Hz) är hörbart. Riktigt låga frekvenser (20–100 Hz) kräver dock ett högre ljudtryck för att höras.

⁵² ADVOKATEN NR 4 • 2021

i oskadat skick²¹ och att verksamhetsutövaren har att svara för alla utrednings- och rättegångskostnader i första instans.²²

ANSVARIG FÖR MILJÖSKADA

Ansvarig är primärt den som bedriver vindkraftsverksamheten.

Vad som menas med att "bedriva verksamheten" är inte helt klart.

Ett särskilt problem gäller markägarens ansvar för en vindkraftsanläggnings omgivningspåverkan och kravet på återställning. Enligt motiven till tidigare lagstiftning – miljöskadelagen²³ – blir markägaren inte ansvarig endast på den grunden att han upplåtit nyttjanderätt till vindkraftsbolaget, utan först om han är ekonomiskt engagerad i verksamheten.

Det här kan ställa till en del bekymmer eftersom verksamhetsutövaren kan vara ett bolag som ingår i en internationell koncern med huvudsäte i utlandet och där det svenska dotterbolaget, den formella verksamhetsutövaren, har ytterst begränsade tillgångar.

Om flera är ansvariga är ansvaret solidariskt.

NÅGOT OM RÄTTEGÅNGSFÅGOR

"Skadeståndstalan, liksom talan om inlösen, i miljömål kan föras antingen som en *fullgörelsetalan* eller en *fastställetsetalan* (MB 20:3 samt RB 13:1 och 2)."²⁴

Per Henrik Lindblom har ägnat närmare 800 sidor åt att analysera och förklara miljöprocessens egenheter.

²⁵ För miljöskada enligt Miljöbalken 32 kap. är processordningen väsentligen den som följer av RB, med den anmärkningen att skadeståndsfrågorna skall prövas av miljödomstolarna.

Mer om detta nedan.

En rättegång om miljöskada som vindkraften orsakat i sin omgivning kommer att innehålla en hel del medicinska och tekniska frågor, där det blir nödvändigt att åberopa sakkunnigbevisning.

Fastighetsvärdering är som nämnts en erkänd och vedertagen disciplin. Det finns auktoriserade värderare med ett etiskt förhållningssätt till uppdraget att värdera en fastighet. Den fråga som aktualiseras är vilken värdetidpunkt som värdet före skadan skall relateras till. Min bedömning är att värdetidpunkten för värde före ligger omedelbart före det att vindkraftsprojektet offentliggjordes. Den bedömningen grundas på att från och med den tidpunkten är fastigheten enligt HD:s praxis behäftad med ett fel, som säljaren vid en försäljning är skyldig att upplysa en köpare om.²⁶

Buller är ett besvärligt ämne. Vad som i praktiken blir aktuellt att pröva torde vara buller inomhus. Buller i bostadshus som överstiger Folkhälsomyndighetens allmänna råd, som inte är rent tillfälliga och som inte är oväsentliga, medför att det föreligger en ”olägenhet för människors hälsa”, vilket bör vara samma sak som att byggnaden är olämplig för bostadsändamål. En rättegång kommer till stor del att handla om mätteknik, mätmetod, analys och tolkning av mätresultat. Det lär inte finnas ”certifierade” bullerexperter, men experter finns.

Hälsofrågor – När det gäller personskador är min egen erfarenhet mycket begränsad. Frågan hur man styrker och beräknar en personskada verkar emellertid vara väl utredd i 5 kap. skadeståndslagen och anslutande rättspraxis.

Övrigt om hälsofrågor – Man får ibland intrycket att de parter som agerar i syfte att möjliggöra en snabb utbyggnad av vindkraften medvetet avstår från att inhämta möjlig kunskap. De utredningar som behövs är komplicerade och kostsamma och kräver i normalfallet offentligt stöd för att kunna genomföras.

En sådan fråga är frågan om bisfenol A (BPA), ett ämne som bland annat kan framkalla cancer och föranleda hormonrubbingar.

Ett större vindkraftverk har tre rotorblad med en längd om 90 m, med en sammanlagd vikt av ca 75 ton.

Rotorbladen är tillverkade av plastmaterial som innehåller BPA. Under sin livstid – 10 till 15 år – kommer enligt uppgift rotorbladen att tappa ca 10 procent av sin ursprungliga vikt genom erosion. Hur det är med den saken vet man emellertid inte med säkerhet, eftersom rotorbladens vikt före och efter användning inte dokumenteras. Om uppgiften om viktminskning är korrekt innebär det att varje vindkraftverk under sin levnad kommer att sprida mellan 5 och 10 ton nanopartiklar innehållande BPA. Att väga rotorbladen före och efter användning och att dokumentera eventuell viktminskning kan inte vara någon svår eller kostsam sak. Att genom fältstudier utreda förekomsten av

21 Expropriationslagen 4 kap. 1 §

22 Expropriationslagen 7 kap. 1 §

23 Prop. 1985/86:83 s. 52

24 Per Henrik Lindblom, Miljöprocess I, s. 161

25 Per Henrik Lindblom, Miljöprocess I och II

26 I rättsfallet NJA 2001 s. 894 ansågs bullerstörningar från en planerad ombyggnad av en trafikplats utgöra ett faktiskt fel i den sålda fastigheten, trots att det inte fanns något fel på fastigheten inom dess gränser.

I rättsfallet NJA 2007 s. 86 gällande buller från en motocrossbana uttalade HD bl.a.:

”Eftersom köpet avsåg en fritidsfastighet, måste ett avsevärt buller under de tider som anges i tingsrättens dom anses ha utgjort ett väsentligt fel. M.A. hade därför hävningsrätt enligt såväl 4 kap. 19 § JB som § 9 i kontraktet. Prestationerna skall således återgå.”

MIN SYN PÅ VINDKRAFT SOM PRODUCENT AV ELENERGI HAR SUCCESSIVT FÖRÄNDRATS UNDER DET DRYGA HALVÅR SOM JAG STUDERAT ÄMNET.

ADVOKATEN NR 4 • 2021 53

BPA i mark och vatten i vindkraftverkens närområde kan inte heller vara någon svår uppgift. Att konstatera förekomst av BPA i närboendes blod och att jämföra detta mot en kontrollgrupp, som inte finns i vindkraftverkens närhet, förefaller vara ett enkelt sätt att ta reda på om förorening genom BPA kan föranleda några hälsoeffekter. Uppenbart är att det kunskapskrav²⁷ och den försiktighetsprincip²⁸ som stadgas i Miljöbalken inte alltid följs.

Förbudstalan – Vilka villkor som gäller för en tillståndsgiven vindindustri är preciserat i tillståndsbeslutet.

Det innebär att under tillståndstiden kan, som huvudregel, varken det allmänna²⁹ eller enskilda³⁰ föra en förbudstalan mot en tillståndsgiven anläggning, eller om att skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått skall vidtas.

Forum – ”Mark- och miljödomstol prövar som första instans mål om ersättning för miljöskador och inlösen enligt 32 kap.”³¹

Man kan med visst fog hävda att avsikten med ML var att (de allmänna) domstolarna i stort sett skulle förlora betydelse för den enskildes immissionsskydd, åtminstone vad gäller tillåtlighetsfrågor. Och när man tar del av resultatet av det omfattande statliga utredningsarbete som ägt rum på miljörättens område under senare år får man ibland en känsla av att fråga om domstolsprövning ”i snäv mening” inte ens ingår i det miljörättsliga utredningsväsendets föreställningsvärld.³²

I denna ”föreställningsvärld” blev resultatet, att den domstol som skall döma i miljöskademål är samma domstol som i ett tidigare mål lämnat tillstånd till den skadebringande vindkraftsanläggningen. Vid den tidigare prövningen har domstolen kommit till slutsatsen att de motstående intressena (bland annat sakägarnas intressen) inte var av sådan styrka att de utgjorde hinder för en vindkraftsetablering på platsen.³³

Bestämmelserna i MB 32 kap. hör enligt min bedömning hemma i skadeståndslagen.

En opartisk domstol som kan erbjuda en rättvis rättegång finns enligt min bedömning bland de allmänna domstolarna.

Den nuvarande ordningen kan inte vara långsiktigt bestående.³⁴

SLUTORD

När jag studerat ämnet vindkraftsjuridik har jag haft stor glädje av Per Henrik Lindbloms Miljöprocess I och II, som kom ut 2002 i anslutning till att miljöbalken sjösattes. Jag har under den tid jag studerat ämnet också fått ett mycket omfattande kontaktnät som givit mig inblickar i vindkraftens påverkan på människors levnadsförhållanden och de problem som närallgande vindkraftsanläggningar skapar.

Min syn på vindkraft som producent av elenergi har successivt förändrats under det dryga halvår som jag studerat ämnet.

Per Henrik Lindblom avslutar sin monografi med slutorden:

En syntes av de värderingar som präglar både MB och det här arbetet kan med utgångspunkt från bland annat försiktighetsprincipen formuleras som en miljörättslig grundprincip [...]:

In dubio pro natura!

Jag hoppas på en återgång till den principen. Det förutsätter enligt min bedömning att MB 32 kap. tas på allvar och att den enskildes immissionsskydd, så som det utformas i MB 32 kap., får effekt.

Hans Kindstrand

Advokat

Ur Miljöhälso rapport 2017. Folkhälsomyndigheten och Institutet för miljömedicin, Karolinska Institutet:

Buller

”De senaste årens forskning har stärkt misstanken om att långvarig exponering för trafikbuller ökar risken för hjärt- och kärlsjukdom. Forskningen har i huvudsak fokuserat på samband mellan trafikbuller och sjukdomar såsom högt blodtryck, hjärtinfarkt och stroke. Sammanvägningar av olika forskningsstudier om vägtrafik visar att risken för hjärt- och kärlsjukdom ökar med cirka 3–4 procent för varje 5-decibelsökning av ljudstyrkan. Det är ännu inte helt klarlagt vilken ljudnivå riskökningen startar men evidensen pekar på runt 50 dB L_{Aeq,24h}.

IMM vid Karolinska Institutet har på uppdrag av Trafikverket gjort beräkningar som visar att buller från transportsystemet (väg- och spårtrafik) varje år orsakar cirka 48 000 fall av högt blodtryck, cirka 950 fall av hjärtinfarkt och drygt 1 000 fall av stroke [...]. Beräkningarna baserar sig på populations- och exponeringsdata för år 2011.”

Bisfenol A (BPA)

”Hälsoeffekter

BPA är ett hormonellt aktivt ämne med framför allt östrogena egenskaper. Genom djurförsök finns rapporter om störd utveckling av hjärnan, påverkan på beteende, immunsystem och reproduktionsorgan, och ökad risk för fetma och cancer efter exponering i fosterlivet. Vilka effekter som är relevanta vad gäller risken för

människors hälsa är dock mycket omdebatterat, liksom vid vilka exponeringsnivåer skadliga effekter uppstår. Studier av samband mellan exponering för BPA och hälsoeffekter hos människor har rapporterat ökad risk för en rad olika sjukdomar, till exempel hjärt- och kärlsjukdomar och diabetes. Även effekter på äggceller och spermier och ökad risk för missfall samt effekter på beteende hos barn har rapporterats. Resultaten från dessa studier anses dock inte kunna ligga till grund för säkra slutsatser kring risken för olika hälsoeffekter. Fler studier behövs, och för närvarande pågår en mycket omfattande djurstudie som är finansierad av amerikanska myndigheter. Den beräknas vara klar 2017”.

Resultatet av denna djurstudie är inte publicerat såvitt jag känner till. EU-reglerna skärptes 2018 gällande plastmaterial avsedda att komma i kontakt med livsmedel, kommissionens förordning (EU) 2018/213.

27 MB 2 kap. 2 §: "Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet."
28 MB 2 kap. 3 § 1 st.: "Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsåtgärder i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön."
29 MB 24 kap.
30 MB 32 kap. 12 §
31 MB 21 kap. 1 § p. 6
32 Per Henrik Lindblom, Miljöprocess I, s. 30
33 MÖD 2005:66, 1/11 2005, mål nr M 2966-04
34 Jfr Europakonventionen art. 6.